

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ СІМЕЙНО-СПРЯМОВАНИХ ОЧІКУВАНЬ СУЧАСНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Гончар Людмила Вікторівна,

д.пед.н., професор

Інститут проблем виховання НАПН України,

м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Сучасна освітня політика Української держави спрямована на забезпечення умов для введення молоді у світ духовно моральних цінностей, складовими яких є сімейні цінності. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» акцентується на важливості налагодження у закладах загальної середньої освіти виховного процесу, що має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина і спрямовуватись на виховання почуттів доброти, милосердя, толерантності, турботи, справедливості, шанобливого ставлення до сім'ї, відповідальності за свої дії тощо [4, с. 15].

Проблеми підготовки молоді до сімейного життя висвітлені у працях сучасних дослідників: Н. Гусак (виявлення основних суперечностей, які негативно впливають на підготовку сучасної молоді до конструктивних сімейних взаємин); Л. Долинської (соціально-психологічний тренінг підготовки молоді до сімейного життя); А. Денисенко (вивчення психологічних засад подружніх взаємовідносин); А. Карасевич (формування готовності студентської молоді до створення сім'ї); О. Кізь (формування психологічної готовності вихованців шкіл-інтернатів до створення сім'ї); Г. Кошонько (Формування готовності старшокласників до створення сім'ї); Л. Яценко (гендерний чинник у підготовці старшокласників до сімейного життя) та ін.

Мета роботи. / Aim. Означена стаття присвячена висвітленню окремих результатів діагностики сімейно-спрямованих очікувань сучасних

старшокласників закладів загальної середньої освіти.

Матеріали та методи. /Materials and methods. Для визначення рівнів готовності учнівської молоді до майбутнього сімейного життя було розроблено комплексну методику дослідження сімейно-спрямованих очікувань сучасної учнівської молоді, яка включала, зокрема: анкетування В. Шахрай «Головна життєва ціль старшокласників», методику «Способи ефективної взаємодії в родині» (авторська), проєктивну методику «Мій ідеал сім'ї» (авторська), адаптовану «Методику діагностики соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса і Р. Даймонда, опитувальника «Здатність співпереживати» А. Мегр'яна, Н. Епштейна, «Методику діагностики різних стратегій спілкування та взаємодії» Л. Міхельсона, теста А. Аджієва «Оцінка власної поведінки в конфліктній ситуації», метод спостережень та ін.

Результати та обговорення./Results and discussion. Поняття «Сімейно спрямовані очікування сучасної учнівської молоді» це процес психічної регуляції поведінки, який забезпечується когнітивною, емоційно-ціннісною та поведінковою готовністю молоді особистості до майбутнього сімейного життя. Характеризуючи сімейно-спрямовані очікування як процес, виокремлюємо у ньому наступні структурні складові, представлені на слайді. «Готовність молоді особистості до майбутнього сімейного життя» на наш погляд, характеризується: 1) певною сумою знань: щодо значення сім'ї в житті людини та її функцій; щодо подружніх і батьківських ролей, їхніх функцій, відповідальності, способи взаємодії між молодим подружжям та з майбутньою дитиною; знання з основ репродуктивного здоров'я; 2) наявністю емпатійної здатності, позитивного ставлення до нових обов'язків, прагнення свідомо і відповідально виявляти подружні й батьківські почуття; здатність до самовдосконалення; 3) вмінням застосовувати необхідні знання у спілкуванні і міжособистісній взаємодії; уміння регулювати власні емоції і поведінку.

Цікавим є з'ясування стану орієнтацій сучасних молодих людей на сім'ю, поведінки у сфері статевих взаємин, репродуктивного здоров'я у соціологічній науці. Так, за результатами обстеження «Молодь України» середній вік початку

інтимних стосунків для чоловіків є 17 років, а для жінок дещо вищий – 17,8 років. Свій перший досвід статевих стосунків ще до виповнення 15 років мали 5,7 % респондентів (обидві статі), трохи більше 10 % опитаних такий досвід набули у віці 15 років, близько 20-ти % – у віці 16 років, 17-ти, 18 років, і лише близько 7 % – старше 20 років. Як бачимо, молодь набуває досвід статевих стосунків дуже рано, крім того, певна частина респондентів не пам'ятали вік, в якому це відбулось. Дітородна активність жінок віком 15–19 років в Україні поступово зменшується, але порівняно з іншими європейськими країнами вона залишається ще доволі високою [1, с. 59].

Маємо невтішні дані і щодо народження дітей дівчатами в Україні. Так, у 2014 р., відповідно до статистичних даних, 626 дітей були народжені дівчатами, яким ще не виповнилося 16 років; у віці 16 років стали матерями близько 2 тисяч дівчат; у 17 років – більше 4 тисяч. Отже, вагомою частка є новонароджених дітей у неповнолітніх дівчат. У 2014 р. в Україні близько 97 % дітей у дівчат віком до 16 років були народжені поза шлюбом, серед народжених 16-річними дівчатами таких немовлят було 77,6 %, серед народжених 17-річними – 68,9 %. Отже, бачимо, що статева поведінка певної групи старшокласників відхиляється від моральних норм, що вироблені у сфері взаємин між статями. Наведемо результати діагностики рівнів готовності учнівської молоді до майбутнього сімейного життя за критерієм «знання про майбутнє сімейне життя»» (показники: знання про значення сім'ї в житті людини та її функції; щодо подружніх і батьківських ролей, їхніх функцій, відповідальності, знання основ репродуктивного здоров'я).

З метою визначення усвідомлення старшокласниками знань про значення сім'ї в житті людини та її функції; щодо знань з основ репродуктивного здоров'я була використана розроблена нами анкета, яка містила 6 запитань закритого і відкритого типу. Аналіз відповідей на запитання анкети щодо розуміння старшокласниками означених вище понять засвідчив, що найбільш повне та чітке уявлення про значення сім'ї в житті людини та її функції мають лише 13,5 % старшокласників (повні правильні відповіді). Школярі відзначали,

що «сім'я – це той острівець у людському соціумі, де людина знаходить підтримку, любов, захист», «у сім'ї дитина набуває соціалізації, від батьків отримує перші знання про світ, про норми поведінки між людьми», «це група найближчих людей, поєднаних шлюбом чи кровними зв'язками», «це близькі люди, об'єднані шлюбними зв'язками і спільним вихованням своїх дітей».

Було виявлено, що лише 18,7 % старшокласників мають високий рівень знань про репродуктивне здоров'я. Вони гарно обізнані із чинниками, що негативно впливають на репродуктивне здоров'я молоді (аборти, наркотична залежність, алкоголізм, тютюнопаління, хронічні захворювання, СНІД, гепатит В, С тощо), знають про сучасні методи контрацепції. 42,3% юнаків і дівчат продемонстрували достатній рівень знань про репродуктивне здоров'я, фактори, що негативно впливають на нього та про методи контрацепції. З'ясувалось, що значна частина старшокласників (39,0%) має недостатні, фрагментарні уявлення щодо репродуктивного здоров'я та дуже поверхово обізнана з методами контрацепції.

У підсумку узагальнені результати констатації за всіма показниками когнітивного критерію (знання про значення сім'ї в житті людини та її функції; щодо подружніх і батьківських ролей, їхніх функцій, відповідальності, способи взаємодії між молодим подружжям та з майбутньою дитиною; знання основ репродуктивного здоров'я) засвідчили, що високий рівень сформованості готовності до майбутнього сімейного життя за всіма вище вказаними показниками продемонстрували 16,2% старшокласників, середній – 60,0% і низький – 23,8% юнаків і дівчат. З метою з'ясування значення майбутньої сім'ї для старшокласників, скористалися анкетною «Головна життєва ціль старшокласників». Результати дослідження засвідчили, що переважна частина дівчат старшокласниць бажає в майбутньому мати гарну сім'ю, тоді як у хлопців місце сім'ї у відповідях знаходиться на 4-му місці. Зазначимо, що як дівчата, так і хлопці мають у своїх життєвих планах «забезпечити майбутнє своїм дітям», хоча ця ціль у дівчат на 6-му ранговому місці, а у хлопців – на 8-му місці. Це свідчить про те, що старшокласники уявлення про власну сім'ю в

майбутньому ще не пов'язують із вихованням дітей, ця ціль у них є далекою, ілюзорною.

Цікавими виявились результати анкетування старшокласників за методикою Л. Міхельсона, метою якого було виявити рівень готовності старшокласників до майбутнього сімейного життя за критерієм «уміння виявляти якості, необхідні для майбутнього сімейного життя». При використанні цієї методики враховували, що ефективність прояву цих вмінь зумовлюється умовним розподілом старшокласників на такі групи: компетентні, залежні, агресивні. Аналіз результатів відповідей старшокласників за цією методикою показав, що найбільша кількість учнів продемонструвала залежну стратегію у взаємодії з іншими, що свідчить про недостатній рівень умінь спілкуватись з іншими, таких необхідних у майбутньому подружньому житті. Вони, як правило, перекладають відповідальність за ухвалення рішень на інших, першими не виявляють ініціативність, натомість пасивно-епізодичні у наданні співчуття, підтримці іншій людині.

Ця група старшокласників (45,5%) продемонструвала середній рівень готовності до майбутнього сімейного життя за означеними показниками поведінкового критерію.

Агресивну стратегію у спілкуванні і взаємодії з іншими (низький рівень) продемонструвала також достатня кількість старшокласників – їх виявилось 34,0%. І лише 20,5% учнів старшого шкільного віку продемонстрували компетентну стратегію у спілкуванні і взаємодії з іншими.

Старшокласники цієї групи, як правило, першими вступають в контакт, але не нав'язують іншому свою думку, тактовно і ввічливо спілкуючись; разом з тим вміють відстояти свою точку зору, виявляють співчуття і підтримку та ін. Вважали, що ця група юнаків і дівчат склала високий рівень готовності до майбутнього сімейного життя за показниками поведінкового критерію.

Висновки./Conclusions. Отже, за результатами експерименту було схарактеризовано три групи старшокласників за рівнями їхньої готовності до майбутнього сімейного життя (за показниками всіх трьох критеріїв), а саме:

високий, середній, низький.

Нами досліджено, що причинами недостатнього рівня готовності до майбутнього сімейного життя у старшокласників є:

- відсутність можливості повною мірою засвоєння позитивного соціального досвіду батьків;
- недостатнє використання потенційних можливостей позаурочної діяльності в контексті досліджуваної проблеми;
- недостатнє методичне забезпечення процесу формування готовності до майбутнього сімейного життя у старшокласників.

Отже, отримані результати констатувального етапу експерименту зумовили необхідність теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування готовності до майбутнього сімейного життя у старшокласників закладів загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аксьонова С. Ю. Підліткове материнство: демографічний аспект проблеми. Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. К., 2016. 184 с.

2. Гончар Л. В., Яценко Л. В. Діагностика рівнів готовності учнівської молоді до майбутнього сімейного життя. Вісник науки та освіти. Серія «Педагогіка». 2023. №4 (10). С.414-424

3. Гончар Л. В. Окремі аспекти готовності старшокласників до майбутнього сімейного життя. Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики: матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Одеса, 2 червня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. С.172-174

4. Про повну загальну середню освіту: Закон України № 463-ІХ, прийнятий Верховною Радою України 16.01.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>